

УДК 343.2/7

ЩОДО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОЛОНІЯХ»

Олександр КОЛЬ,

доктор юридичних наук, професор, Академік Національної академії вищої освіти України,
професор кафедри кримінального права та процесу Національного університету «Львівська політехніка»

Андрій БОРОВИК,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

АНОТАЦІЯ

У статті на підставі аналізу змісту наукової літератури та змісту нормативно-правових джерел сформульовано авторське визначення поняття «оперативно-розшукова діяльність у колоніях», а також виведені його системоутворюючі ознаки.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, колонія, сфера виконання покарань, оперативні підрозділи, орган виконання покарань, установа виконання покарань, засуджений, персонал колоній, запобігання злочинам.

RECOGNITION OF INADMISSIBILITY OF PROOFS FOR VIOLATIONS OF THE RULES OF COMPETENCE, AS A WAY OF EVASION FROM PUNISHMENT FOR COMMISSION OF CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES

Oleksandr KOLB,

Doctor of Law Sciences, Professor, Academician of the Nationale Higher Education Academy of Sciences of Ukraine,
Professor at the Department of Criminal Law and Process of the National University "Lviv Polytechnic"

Andrii BOROVYK,

Candidate of Law Sciences, Associate Professor at the Department of Criminal Law and Justice of International University
of Economics and Humanities named after Stepan Demianchuk

SUMMARY

In the article, on the basis of the analysis of the content of scientific literature and the content of normative legal sources, the author's definition of the concept of "operative-search activity in the colonies" is formulated, as well as its system-forming features are deduced.

Key words: operative-search activity, colony, sphere of execution of sentences, operational units, punishment body, penal institution, condemned, colony personnel, crime prevention.

Постановка проблеми. Як свідчить практика виконання покарань в Україні, одним із проблемних напрямів діяльності у сфері виконання покарань є оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД). Зокрема, розпочинаючи з 1991 р. [1] і по сьогоднішній [2] щорічно у зазначеній сфері суспільних відносин реєструються випадки вчинення нових злочинів із боку осіб, які відбувають покарання в установах виконання покарань (УВП), та персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України.

Все це свідчить про значні прорахунки в організації ОРД в УВП та недоліки запобіжної діяльності в органах та установах виконання покарань, завдання щодо яких визначені у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України).

Актуальність теми дослідження. Отже, є складна прикладна проблема, що потребує вирішення, у тому числі й на науковому рівні. З огляду на це основним завданням наукової статті стало з'ясування сутності та змісту закріпленого в законі (ст. 104 КВК) поняття «оперативно-розшукова діяльність у колоніях», а також виведення на цій основі авторського варіанту цього визначення.

Необхідність такого підходу зумовлена ще й тим, що у вересні 2017 р. Кабінетом Міністрів України схвалено

Концепцію реформування (розвитку) пенітенціарної системи України [3], реалізація якої на практиці об'єктивно потребує наукового супроводу та обґрунтування.

Стан дослідження. Результати аналізу наукової літератури показують, що питання, які стосуються змісту ОРД у сфері виконання покарань, знаходяться в центрі уваги як учених оперативно-розшукового напрямку, так і кримінологів. Зокрема, досить активно в цьому напрямі працюють О.М. Бандурка, Є.Ю. Бараш, І.Г. Богатирьов, В.В. Василевич, В.В. Голіна, О.М. Джу́жа, М.В. Корнієнко, М.А. Погребецький, А.В. Савченко, Л.Д. Удалова.

Поряд із цим у контексті змісту реформ, які здійснюються у сфері виконання покарань України з вересня 2017 р., зазначена проблематика досліджена неповною мірою, особливо з урахуванням пропозицій деяких науковців і практиків щодо ліквідації оперативних підрозділів УВП та передачі їх функцій оперативним підрозділам Національної поліції [4, с. 8–11].

Додатковим аргументом із цього приводу виступає й та обставина, що центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробачії (нині це Міністерство юстиції України (ч. 1 ст. 11 КВК), згідно з Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», не належить до правоохоронних органів.

Мета і завдання статті. Таким чином, щоб дати відповідь на питання, чи потрібно здійснювати ОРД в УВП та які оперативні підрозділи мають реалізувати це завдання, досить важливо з'ясувати сутність і зміст закріпленого в ст. 104 КВК поняття «оперативно-розшукова діяльність у колоніях» та визначити його практичне значення для сфери виконання покарань.

Виклад основного матеріалу. Якщо узагальнити наявні в науці та нормативно-правових актах України підходи, то під оперативно-розшуковою діяльністю в колоніях варто розуміти систему гласних та негласних, включаючи й негласні слідчі (розшукові), заходів, що здійснюються відповідними оперативними підрозділами органів та установ виконання покарань закритого типу на підставі закону, основним завданням яких є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп із метою запобігання вчиненню нових злочинів засудженими та іншими особами, а також для досягнення цілей кримінально-виконавчого законодавства України.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що становлять зміст цього поняття, варто зарахувати наведені нижче.

1. Це система, а не проста сукупність заходів.

У наукових джерелах під системою розуміють порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком, частин чого-небудь [5, с. 609].

Відповідно до чинного кримінально-виконавчого законодавства України систему зазначених заходів становлять:

а) комплекс спеціальних профілактичних заходів щодо виявлення, постановки на облік та організації нагляду за особами, схильними до вчинення правопорушень (п. 1 р. XIX Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (ПВР УВП)) [6];

б) заходи щодо забезпечення реалізації мети оперативно-розшукової діяльності (ОРД) в колоніях, яка закріплена в ч. 1 ст. 104 КВК України (забезпечення безпеки засуджених, персоналу та інших осіб тощо);

в) заходи, що пов'язані з використанням технічних засобів нагляду і контролю за засудженими (ст. 103 КВК);

г) інші заходи режимного характеру (ст. 102 КВК);

г) оперативно-розшукові заходи (постановка засуджених на оперативно-профілактичний облік; ведення оперативно-розшукових справ та здійснення інших заходів, визначених у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [7] та у Кримінальному процесуальному кодексі (КПК) України [8].

2. Це заходи гласного та негласного характеру.

Оснovoю гласних заходів ОРД становить режим виконання-відбування визначеного судом кримінального покарання, тобто встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання (ч. 1. ст. 102 КВК). При цьому індивідуальна профілактична робота із засудженими, які перебувають на профілактичних обліках, здійснюється цілеспрямовано, планомірно, диференційовано з урахуванням особистості правопорушника, характеру і ступеня його соціальної занедбаності, небезпеки вчиненого злочину та інших особливостей, що мають значення для правильного вибору методів і заходів впливу на особу засудженого. (п. 1. р. XIX ПВР УВП).

Своєю чергою, виявлення та постановка на профілактичний облік засуджених, які вчинили правопорушення, або мають намір їх вчинити, здійснюються особою з числа персоналу оперативного підрозділу колонії шляхом досконального вивчення матеріалів особових справ засуджених, перевірки відомостей щодо їх поведінки в ізоляторах тимчасового тримання (ІТТ), слідчих ізоля-

торах (СІЗО), закладах охорони здоров'я тощо, документації, в якій фіксується порушення режиму, перегляду кореспонденції, а також інформації працівників підрозділів соціально-виховної та психологічної роботи та нагляду і безпеки (п. 1. р. XIX ПВР УВП).

У разі переведення засудженого, який перебуває на профілактичному обліку, до іншої УВП працівник оперативного підрозділу колонії долучає до його особової справи відповідні довідки-орієнтування із зазначенням підстави та строку перебування цієї особи на обліку (п. 1 р. XIX ПВР УВП).

Негласні оперативно-розшукові заходи у колоніях мають дуалістичний характер, а саме:

а) складаються із заходів, що визначені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» (опитування, наведення довідок, спостереження, ін.) [9, с. 322–361];

б) є різновидом слідчих дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню (ч. 1 ст. 246 КПК України).

3. ОРД здійснюється оперативними підрозділами колоній.

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 104 КВК та ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи органів та установ виконання покарань належать до суб'єктів ОРД.

Виправні та виховні колонії, як це витікає із змісту ч.ч. 2, 3 ст. 11 КВК України, належать до УВП закритого типу.

Своєю чергою, до органів виконання покарань належать центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та праці, а також їх територіальні органи управління (ч. 1 ст. 11 КВК).

У центральному органі функціонують оперативні підрозділи Департаменту державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) Міністерства юстиції України, а на територіальному рівні – оперативні підрозділи міжрегіональних (загалом їх 5) управлінь виконання покарань.

4. ОРД здійснюється на підставі закону.

Правовою основою ОРД у колоніях є п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України, відповідно до якого виключно законами визначається діяльність органів та установ виконання покарань.

До інших правових джерел із цих питань належать: а) КВК України (ст. 104); б) Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»; в) КПК; г) Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. 18) [10]; г) інші закони («Про запобігання корупції» [11], «Про державну службу» [12]; «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 р. р.» [13] тощо; д) нормативно-правові акти з обмеженим доступом.

5. Основним завданням ОРД у колоніях є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп.

Пошук – спеціально організоване розшукування кого-, чого-небудь [5, с. 530].

Фіксація – це встановлення, закріплення чого-небудь у певному положенні [5, с. 676–677].

У контексті ОРД у колоніях пошук полягає у виявленні та постановці на профілактичний облік осіб, з боку яких можна очікувати вчинення злочинів (п. 1 р. XIX ПВР УВП), а фіксація – збір доказів, які можуть бути використані у судочинстві або задля запобігання злочинам (ст.ст. 84–89 КПК України).

Фактичні дані – це відомості про задум, готування чи замах на вчинення злочину (ст.ст. 13–15 КК України).

6. Метою ОРД є запобігання злочинам із боку засуджених і інших осіб.

Запобігання злочинам – це різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає у перешкодженні дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливістю – усунення їхньої дії [14, с. 324].

Запобіжна діяльність у колоніях – це один із видів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, що здійснюються спеціалізованими суб'єктами профілактики (спеціально утвореними в державі органами) [15, с. 21]. Зазначене запобігання злочинам здійснюється за такими напрямками:

а) у вигляді кримінологічної профілактики (профілактики випередження, обмеження, усунення захисту);

б) шляхом відвернення злочинів (загальне та індивідуальне відвернення заходами ОРД (ст. 17 КК України (добровільна відмова від вчинення злочину) [15, с. 21–32]);

в) припинення злочинів (ст.ст. 13–15 КК України (на стадії готування та замаху на злочин)).

Об'єктами запобігання злочинам у колоніях є:

1) засуджені, які відбувають покарання у цих УВП;

2) їхні близькі родичі (ч. 1 ст. 110 КВК);

3) персонал колоній (ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»;

4) інші особи (прокурори, судді, особи, про яких йдеться у ст.ст. 23, 24 КВК).

У ст. 104 КВК об'єктами запобігання злочинам є лише засуджені до позбавлення волі – саме цією категорією осіб займаються оперативні підрозділи колоній. Щодо інших об'єктів, то ОРД щодо них займаються суб'єкти, що зазначені в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (оперативні підрозділи Національної поліції, Служби безпеки України, внутрішньої безпеки ДКВС України тощо).

7. Інші цілі ОРД в колоніях визначені в ч. 1 ст. 104 КВК:

а) забезпечення безпеки засуджених (ст. 10 КВК), персоналу колоній (ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»), інших осіб (ст.ст. 22–24, с. 102 КВК);

б) запобігання і виявлення злочинів, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарань.

Як свідчить практика, щорічно у колоніях засудженими вчиняється від 200 до 400 злочинів [2, с. 1–12] та до 100 – їх персоналом [2, с. 13–16].

Крім цього, на профілактичних обліках колоній щорічно перебуває до 7% від загальної кількості засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі: 1) злісні порушники; 2) схильні до втечі; 3) схильні до нападу та захоплення заручників; 4) схильні до вживання і поширення наркотичних речовин; 5) інші особи [2, с. 16];

в) вивчення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень.

Отримані під час ОРД у колоніях відомості спрямовуються для реагування в конкретні організації, установи та підприємства, діяльність яких сприяла вчиненню злочинів засудженими;

г) надання правоохоронним органам, які здійснюють ОРД або кримінальне провадження, допомоги у розкритті, припиненні та запобіганні злочинам.

У цьому разі порядок такої взаємодії та загалом ОРД визначається відповідно до чинного оперативно-розшукового законодавства України, а також КВК і КПК.

Отже, тільки наявність усіх системоутворюючих ознак дає змогу говорити про зміст ОРД у колоніях.

Висновки. Виведене в цій науковій статті поняття «оперативно-розшукова діяльність у колоніях» має як теоретичне, так і практичне значення, що, без сумніву, варто враховувати при удосконаленні правового механізму з питань ОРД у сфері виконання покарань. Зокрема, теоретичний аспект зазначеної проблематики полягає у тому, що таким чином розширені наукові уявлення про один із видів ОРД в Україні (ОРД у колоніях), а також створені відповідні методологічні заходи для проведення подальших досліджень у цьому напрямі.

Своєю чергою, практичне значення сформульованого поняття «оперативно-розшукова діяльність у колоніях» виражається тим, що це визначення може бути використано на практиці у процесі реалізації конкретних прикладних завдань Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, а також вирішення питання, бути чи не бути у сфері виконання покарань України оперативним підрозділам органів та установ виконання покарань.

Список використаної літератури:

1. Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году : Информ. бюллетень. Киев : ГУИН МВД Украины, 1992. 28 с.
2. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році : Информ. бюллетень. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2007. 34 с.
3. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. №654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.
4. Севастьянова Н.І. Реформа кримінально-виконавчої системи як важливий елемент кримінально-виконавчої політики України. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 2015 р. Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 8–11.
5. Великий глумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
6. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : затверд. наказом Міністерства юстиції України від 29.12.2014 р. № 218/5. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 1110.
7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 19.02.1992 р. *Збірник систематизованого законодавства*. 2006. № 15. С. 184–190.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Офіц. текст. Київ : Алерта, 2018. 292 с.
9. Теория оперативно-розыскной деятельности : Учебник / по ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. Москва : ИНФРА – М., 2007. 832 с.
10. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 16. Ст. 18.
11. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
12. Про державну службу : Закон України від 17.09.1992. № 2614-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016 № 4. Ст. 43.
13. Про засади антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 р.р. : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 1026.
14. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ : Видавничий дім «Ін Юре»,

2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та теорія української кримінологічної науки. 424 с.

15. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посібник / Голіна В.В. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Колб Олександр Григорович – доктор юридичних наук, професор, Академік Національної академії вищої освіти України, професор кафедри кримінального права та процесу Національного університету «Львівська політехніка»;

Боровик Андрій Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і правосуддя Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Kolb Oleksandr Hryhorovych – Doctor of Law Sciences, Professor, Academician of the National Higher Education Academy of Sciences of Ukraine, Professor at the Department of Criminal Law and Process of the National University “Lviv Polytechnic”

lesya5@meta.ua

Borovyk Andrii Volodymyrovych – Candidate of Law Sciences, Associate Professor at the Department of Criminal Law and Justice of International University of Economics and Humanities named after Stepan Demianchuk

aborovychok@gmail.com

